

ЕСТЕТИЧНЕ СПРИЙНЯТТЯ ДІЙНОСТІ ЯК ПРОФЕСІЙНА ЯКІСТЬ ВЧИТЕЛЯ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА: ДО СУЧАСНОЇ ПОСТАНОВКИ ПРОБЛЕМИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Шаповал Л.В.

Харківський національний педагогічний університет імені Г.С.Сковороди

Анотація. В статті визначаються головні аспекти і принципи процесу формування естетичного сприйняття дійсності як професійної якості вчителя образотворчого мистецтва в сучасних умовах глобалізації. Діяльність справжнього художнього педагога професіонала вимагає педагогічної спрямованості, наукової естетичної компетентності, емоційно-почуттєвої, інтелектуальної і поведінкової гнучкості. Сучасна парадигма художньої культури початку XXI сторіччя - це все загальнолюдська гуманна глобалізація, яка охоплює все життя.

Ключові слова: естетичне сприйняття дійсності, аспект, всесвітня глобалізація.

Аннотация. Шаповал Л.В. Эстетическое восприятие действительности как профессиональное качество учителя изобразительного искусства: к современной постановке проблемы в условиях глобализации. В статье определяются главные аспекты и принципы процесса формирования эстетического восприятия действительности как профессиональное качество учителя изобразительного искусства в современных условиях глобализации. Деятельность настоящего художественного педагога профессионала требует педагогической направленности, научной эстетической компетентности, эмоционально-чувственной, интеллектуальной и поведенческой гибкости. Современная парадигма художественной культуры начала XXI века - это вся общечеловеческая гуманная глобализация, которая охватывает всю жизнь.

Ключевые слова: Эстетическое восприятие действительности, аспект, всемирная глобализация.

Annotation. Shapoval L.V. Aesthetic perception of reality as the professional property of a creative art teacher: to the modern statement of a problem under conditions of globalization. In the article there are determined main aspects and principles of the process of aesthetic perception of reality forming as the professional property of a creative art teacher under modern conditions of globalization. Activity of the present art teacher of the professional demands a pedagogical orientation, scientific aesthetic competence, emotional - sensual, intellectual and behavioural flexibility. The state-of-the-art paradigm of art crop of beginning XXI of a blepharon is all universal humane globalization which envelopes all life.

Key words: aesthetic perception of reality, aspect, world globalization.

Вступ.

В умовах глобалізації посилюються процеси економічної і культурної інтеграції, які характеризуються всесвітніми міграціями людства, виробничих ресурсів, процесами зближення і збагачення світової культури скарбницями окремих національних культур

Нині на початку XXI ст. людство балансує на межі виживання: розум людини захоплений науково-технічними іграми, споживчими спокусами, переживаннями ядерних конфліктів, екологічних катастроф, страхом перед клонуванням людини. На цій хвилі спостерігається пригнічення моральних і духовних цінностей людини.

Гине людська особистість. Отже і в сфері художньої освіти сьогодення являє собою глобальну «реконструкцію» всієї системи естетичного сприйняття дійсності і свідомості в цілому. Особливо це проявляється в осмисленні естетико-художньої освіти учителя образотворчого мистецтва.

Головний глобальний і національний вимір естетичного сприйняття вчителем сучасного людства і особистості – це гуманізм як вища мета і смисл життя людини.

Демократизація, гуманізація, модернізація фахового становлення особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва у вищому педагогічному навчальному закладі нині викликає цілу низку дуже актуальних питань, а саме: недостатню розробленість теоретичних засад використання засобів естетичного сприйняття, методичного забезпечення використання естетичного сприйняття дійсності у вищих навчальних педагогічних закладах; низьку зацікавленість викладачів, для яких естетичне сприйняття дійсності залишається сферою більш практичного пошуку, ніж систематичного теоретичного осмислення.

Реформування мистецької освіти в Україні в рамках Болонського процесу ставить перед вчителем образотворчого мистецтва такі сучасні вимоги: уміти проектувати альтернативні варіанти структурних елементів професійної діяльності, володіти стратегією створення індивідуальних ідей, стилів самореалізації у творчій діяльності; аналізувати і формулювати власно мету педагогічної професійної діяльності; засвоювати передовий досвід, включати його в свою професійну діяльність; самооцінювати індивідуальні досягнення; встановлювати концепцію життєствердження, життєтворчості, усвідомлювати свою суб'єктність, соціалізацію, культурну ідентифікацію, життєве самовизначення або розуміння "власного світу", його минулого, нинішнього і майбутнього. Учитель має спиратися у своїй професійній діяльності на синтез інтелектуально-творчих та емоційно-позитивних можливостей, розвивати оцінкову діяльність, потребу до самопізнання та самостійних дій, актуалізувати художньо-творчі здібності; розвивати естетичні потреби, уяву, смаки, сприйняття, що необхідні як митцю-професіоналу, так і вчителю образотворчого мистецтва; удосконалювати художню та педагогічну майстерність шляхом експериментування з новими ідеями, напрямками, технологіями, матеріалами, засобами тощо. Назване є умовою естетичного сприйняття дійсності, що даватиме можливість майбутньому учителю розширювати світоглядно-культурологічний кругозір за допомогою вивчення (як на пропедевтичному

так і на поглибленому рівні) інших видів мистецтв, що можуть інтегруватися з образотворчим мистецтвом в навчально-виховному процесі ВУЗу або школи.

Робота виконана за планом НДР ХНПУ....

Мета - визначити головні аспекти процесу формування естетичного сприйняття дійсності як професійної якості вчителя образотворчого мистецтва в сучасних умовах глобалізації.

Методи й організація дослідження. Теоретичний аналіз змісту, форм і методів фахової підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, зокрема процесу формування у нього естетичного сприйняття дійсності.

Результати дослідження.

Вчитель образотворчого мистецтва сьогодні, на думку С. Антоновича [1] – це професіонал, який бачить, сприймає, розуміє і створює красу. Працювати і творити за її законами є одним з головних критеріїв підготовки майбутніх педагогів до професійної діяльності, зокрема формуванні у них естетичного сприйняття дійсності. Тому значну увагу цьому приділено в Національній державній комплексній програмі естетичного виховання (1994р.), Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2001р.) і інших, у питаннях реформи змісту освіти в контексті Лісабонської стратегії ЄС.

Згідно до психолого-педагогічних досліджень Б.Ананьєва [2] В.Сухомлинський [3] М.Каган [4], Л.Виготський [5], О.Леонтєв [6], П.Якобсон [7], й інші визначали через осмислення соціальної самореалізації психолого-педагогічні механізми процесу естетичного сприйняття дійсності.

Психологічні аспекти естетичного сприйняття на рівні "Я-концепції", потреби до самопізнання, його зміст і структура докладно розглянуті як етнографічне спрямування формування естетичного сприйняття дійсності в дослідженнях Б.Ананьєва [2], теоретичних концепціях, де маємо наступні висновки та узагальнення: увага до творчо-оцінкової діяльності з використанням ляльки, народного театру, декоративно-ужиткових надбань, а також, погляди на життєву соціалізацію індивіда, культурну ідентифікацію педагога з опорою на зв'язок ціннісно-педагогічного досвіду минулого, нинішнього і майбутнього

Теоретичні підходи до естетичного сприйняття, що мають глибокі історичні корені, привертати увагу багатьох вчених. Вперше на предметно-смісловому полі проблеми естетичного сприйняття дійсності вказав Аристотель [8] який тлумачив його як очищення душі за допомогою співчуття

З позицій філософії й естетики естетичного сприйняття досліджувалось у працях Р.Арнхейма [9], Р.Інгардена [10], П.А.Мезенцева [11], С.Х.Раппопорта [12], де в узагальнюючих підходах естетичне сприйняття світу розуміється у зрізі індивідуальної культурної ідентифікації. Феноменологічний аспект цієї проблеми досліджував П.Флоренський [13]; Питанням художньої перцепції й герменевтики присвячені дослідження Ю.Борева [14].

Помітний поштовх до розв'язання проблем формування естетичного сприйняття в окремих галузях поклали дослідження і розробки таких вітчизняних фахівців: *філософів* – О.Пушонково [15] (динаміка форм естетичного сприйняття), О.Наконечно [16] (естетичне сприйняття в контексті тлумачення естетичного), Н. Куражево [17] (визначення творчості і сприйняття); *педагогів* - І.Цой [18] (моделювання формування естетичного сприйняття мистецтва), Г.В.Локарьово [19] (інформаційний аспект сприйняття), Т.Міхової [20] (способи продуктивного формування естетичного сприйняття), О.Кайдановської [21] (емоційний аспект формування естетичного сприйняття) та ін. Маємо дисертаційні дослідження, що акцентують увагу на естетичне сприйняття природи І.Ярити [22], мовлення І.Філатова [23], літературно-музичної творчості К.Бабенко [24], І.Цой [18]), де привертається увага до необхідності проектувати альтернативні варіанти його структурних компонентів, володіти стратегією створення ідей і стилів його реалізації.

Аналіз сучасної психолого-педагогічної літератури зарубіжжя свідчить, що проблема естетичного сприйняття, методи його формування є предметом активного дослідження в музичній та художній педагогіці: художнє сприйняття розпису тканини, виявлення власного стилю навчання, мислення, праці, художнє сприйняття творів образотворчого мистецтва, художнє сприйняття малюнка ,художньо-образне сприйняття світу на уроках музики в початковій школі, естетичне сприйняття мистецтва. Психологічні умови формування художнього сприйняття дійсності у дітей та дорослих вивчала А.Адаскіна [25].

Проблема естетичного сприйняття дійсності вивчається в широких міждисциплінарних зрізах. Досягнуті певні позитивні результати. Однак, ці дослідження далеко не висчерпують основних питань формування естетичного сприйняття дійсності у процесі фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Досі ще не конкретизовано визначення самого поняття естетичного сприйняття дійсності, умови його формування у фаховій підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Вимагають удосконалення й модифікації існуючі методи, прийоми, засоби формування естетичного сприйняття.

Упродовж досить довгого періоду дослідження проблеми естетичного сприйняття дійсності висловлено багато значущих і цікавих думок, але не рідко вельми суперечливих, особливо про процес його формування. Незважаючи на широке декларативне вживання словосполучення «естетичного сприйняття дійсності» наукове трактування даного поняття вимагає своєї теоретичної конкретизації, зокрема у підходах до підготовки фахівців образотворчого мистецтва. Існують досить суперечливі думки відносно умов, засобів, форм, критеріїв, показників, рівнів естетичного сприйняття, які потребують подальшого уточнення

Внаслідок проаналізованого філософського психолого-педагогічного культурно-естетичного матеріалу, народознавчо-українознавчих джерел з узагальненого вітчизняного і закордонного досвіду підготовки

викладачів художніх дисциплін, дозволяє дійти висновку, що нині змістовне наповнення підготовки вчителя образотворчого мистецтва потребує:

- перегляду теоретичних засад щодо вдосконалення методики навчання образотворчого мистецтва, а також врахування положень художньої педагогіки і етнопсихології етнопедagogіки дитячої творчості;
- уваги до вияву творчої розвиненої особистості вчителя образотворчого мистецтва на рівні підвищення його мистецької, етнопедagogічної освіченості у зрізах розвитку загальної і естетичної культури обґрунтування системи засобів, що сприятимуть виявленню суттєвого удосконалення змісту підготовки вчителя образотворчого мистецтва;
- підготовки вчителя образотворчого мистецтва не лише на рівні загальної психолого-педагогічної культури а з огляду на специфіку мистецько-народних дисциплін і на опануванні всебічної обізнаності, внаслідок набуття самореалізуючого досвіду й професійних умінь практично-педагогічної естетичної діяльності;
- орієнтації на відповідну технологію застосування інтегративних естетико-художніх підходів в сучасних педагогічних умовах, з опорою на декоративне, образотворче, графічне мистецтво як важливої частини полікультурного простору.

У цілому питання формування естетичного сприйняття дійсності ще не стало предметом цілісного спеціального дослідження,

Проблема формування естетичного сприйняття дійсності у майбутніх учителів образотворчого мистецтва обумовлена необхідністю рішення протиріччя між реальним рівнем його сформованості у майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі фахової підготовки та вимогами, які пред'являють сучасні школа та наука. Отже, педагогічне осягнення формування естетичного сприйняття дійсності в становленні майбутнього вчителя образотворчого мистецтва стає актуальним. Так, в статусі сучасного вчителя образотворчого мистецтва в умовах глобалізації можна виділити два аспекти: професійний і індивідуальний-особистісний, які вимагають глибокого осмислення і вивчення і тісно взаємопов'язані в єдину проблематику становлення професійно-особистісного та індивідуально-функціонального естетико-художнього потенціалу вчителя.

Висновки.

Отже, діяльність справжнього художнього педагога професіонала вимагає педагогічної спрямованості, наукової естетичної компетентності, емоційно-почуттєвої, інтелектуальної і поведінкової гнучкості. Учитель – професіонал, що виконує борг добровільно й усвідомлено, на відміну від учителя-транслятора знань і механічно виконуючого обов'язки, володіє людяністю, морально-естетичними знаннями, вміннями і відстоює, впроваджує в учбовому процесі цінності своєї естетико-художньої професії. В статусі вчителя художнього профілю естетичне сприйняття дійсності виконує одну з провідних структурно-функціональних професійних ролей за принципом: «Який внутрішній світ має вчитель образотворчого мистецтва, так він і малює його.» Для естетично-художнього сприйняття дійсності педагогом художником характерні такі аспекти системного бачення:

- трансформація зовнішніх ознак дійсності через внутрішній світ художника
- бачення оточуючого простору як організацію кольору форми, ритмів і професійних відношень;
- художньо-емоційне почуття гармонії;
- асоціативність художньо-емоційних почуттів, настрою з конкретними об'єктами і явищами;
- символічно-образну аконстантність і здібність бачити в конкретному естетично - загальному і, навпаки, естетично-загальному в конкретному;
- здібність до абстрагування і вибірковості ознак.:
- творче уявлення і типізація;
- кольорові нюанси і колорит.

Сучасна парадигма художньої культури початку ХХІ сторіччя - це всезагальність, тобто створення загальнолюдської системи буття людей (гуманна глобалізація), яка охоплює все життя. Вона включає в себе подолання розривів, сприйняття досягнень соціалізму і капіталізму. Всесвітня глобалізація припускає, що людина є і патріот своєї Вітчизни, і громадянин світу, який живе в системі: «особистість-народ-державо-людство». Ланка «особистість-народ-державо» - повинна працювати як ініціативна демократія.

Інші, вище означені, аспекти естетичного сприйняття дійсності як особистісно-індивідуальні професійні якості вчителя в добу глобалізації призвані розкривати різноманітні види діяльності вчителя - гуманіста, його духовне багатство і щастя як творця нової парадигми художньої освіти в ХХІ сторіччі. Але в сполученні з глобалізацією має бути розквіт національної художньої освіти, яка повинен відповідати адекватним національним вимірам естетичного сприйняття дійсності вчителем.

Подальші дослідження необхідно спрямувати на теоретично-методологічне обґрунтування формування естетичного сприйняття дійсності у процесі фахової підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Література

1. Антонович Е. Декоративно-прикладне мистецтво/ Антонович Е., Захарчук-Чугай Р.В., Станкевич С.-К., 1990-1992.-286с.
2. Ананьев Б. Загальна психологія - М., 1970. - 222 с..
3. Сухомлинський В. Як виховати справжню людину. - Твори в 5-ти т.-т.2.-1976. -414 с.

4. Каган М. Человеческая деятельность, опыт системного анализа / М.Каган.-Л.: Изд-во лен. Ун-та.,1991. - 383с.
5. Выгодский Л.. Психология искусства -М., 1965. -573 с.
6. Леонтьев А.Избранные психологические произведения В-х т./А.Н. Леонтьев.- М.:Педагогіка, 1983. -392с.
7. Якобсон П.Психология художьогосприйняття. -М.,1964. -С.8
8. Аристотель Об искусстве поэзии.- М., 1957. - С.56-82.
9. Арнхейм Р.Мистецтво і візуальне сприйняття. Пер. з англ. /Рудольф Арнхейм. - М.: Прогресс, 1974. -392с. іл.
10. Ингарден Р. Исследования по эстетике. - М.,1962. -С.123.
11. Мезенцев П. Эстетичне сприйняття. - Кишинів, 1958. -389с.
12. Раппопорт С. вид.2-е, з доп. -М.:Музыка,1972. -168с.
13. Флоренский П. Избранные труды по искусству Павел Флоренский -М.: Изобраз. Искусства Центр изучения, охраны и реставрации наследия священника П.Флоренского 1996. -С.118.
14. Боров Ю.Эстетика. -Ростов н/Дону:Фенікс,2004.-704с.
15. Пушонкова Ю.О. Феномен сприйняття і пошук загально філософських засад//Вісник Черкаського університету, серія «Філософія». -Черкаси, 2002 -№40- С.65-72.
16. Наконечна О. Эстетичне і сучасний контекст тлумачення//Актуальні філософські та культурологічні проблеми сучасності -К. -2003. -№11. -С.324-330.
17. Куражева Н. Проблема сотворчества в восприятии художественного Произведения// Весник ЛГУ. -1988. - №2.С.33-38.
18. Цой І. Художественноінтегративная модель формирования эстетического восприятия у студентов колледжа культуры и искусств// Вестник Луганского державного педагогического университета ім. Т.Г.Шевченка -2000. -№1. -С.263-268.ил.
19. Г.Локарьова Художня інформація у підготовці соціального педагога: функції і механізм сприйняття //Вісник Дніпропетровського університету: Педагогіка і психологія - №6. - Дніпропетровськ Вид-во Дніпропетровського ун-ту,2000. - С.123-129.
20. Міхова Т. Формування способів продуктивної образотворчої діяльності в процесі художньопрактичної підготовки майбутнього вчителя// наукові записки Кіровоградського державного педагогічного університету ім. В.Вініченка. Педагогічні науки. -№32. - Кіровоград, 2001. -С.110-113.
21. Кайдановська О. Творча особистість учителя і проблеми теорії і практики Н.Гузій / О.Кайдановська// Значення емоцій у формуванні художньотворчих здібностей студентів -2000. - №4.- С.51-58.
22. Ярита І. Формування естетичного сприйняття природи у дітей молодшого віку: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд.пед. наук спец. 13.00.01/ І.Ярита. -Луганськ,2001. -20с.
23. Філатова І. Формування у молодших школярів естетичного сприйняття звучущого мовлення засобами комплексу мистецтв: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд.пед. наук спец. 13.00.01/ І.Філатова. -Х., 1994. -18с.
24. Бабенко Т. Формування естетичного смаку у студентів вищих педагогічних навчальних закладів засобами іноземних мов: автореф. дис. на здобуття наук.ступеня канд.пед. наук спец. 13.00.04/Т.Бабенко. - Житомир,2006. -20с.
25. Адаскина А. Художественное восприятие действительности у детей и взрослых: Автореферат дис. на соискание науч. степени канд. психол. наук спец.19.00.13 / А.Адаскина.-М., 2001-20с.

Надійшла до редакції 19.06.2008р.